

Kim Daha İyi Empati Kuruyor -Empati Üzerine Mikro Bir Sosyolojik Araştırma-

Yrd. Doç. Dr Yusuf ARSLAN

Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Batman.

dryusufarslan@gmail.com

Özet

Acaba sağlıklı insanlardan kendilerini görme engelli birinin yerine koymaları istenseydi bunu başarmak ne ölçüde olanaklı olurdu? Cinsiyetimiz, başarı durumumuz, gelir düzeyimiz, kitap okuma oranımız yada boşanmalar empati kurmamızı kolaylaştırıcı yada zorlaştırıcı olur muydu? Batman Üniversitesi sosyoloji bölümünde okuyan öğrencilerle yapılan araştırmada bu soruların cevapları aranmıştır. Sonuçlara göre, empati kurma düzeyimiz, genellikle psikolojik değil sosyolojik durumumuza göre değişebiliyor. Bir başka ifadeyle, empati kurma becerimiz sosyolojik nedenlerden etkilenmekte, çoğu kez onlara bağlı değişmektedir.

Anahtar kelimeler: Empati, Sosyoloji, Sosyoloji Öğrencilerinde Empati, Görme Engelliler, Empatik Düşünme.

Who Shows Better Empathy? - A Micro Sociological Research over the Empathy

Abstract

How would it be possible to put on partially sighted people's shoes if it was requested from healthy people? Or would our gender, success, income, reading rate or divorce make showing empathy easier or difficult? This study having been conducted with sociology students at Batman university has investigated the answers of these questions. The results have shown that the level of empathy is changed according to people's sociological situation rather than psychological situation. In other words, the ability to establish empathy is affected by sociological reasons and it is mostly changed due to them.

Keywords: Empathy, Sociology, Empathy of Sociology Student, Partially Sighted, Empathetic Thinking.

1. Giriş

Empati duygumuzun kökleri eski çağlara kadar uzanmaktadır. İnsanın yeryüzünde görülmeye başladığı dönemlerden bu yana empati duygusu da insan ile beraber var olmuştur.

Empati terimi köken olarak Yunan'ca "empathia" teriminden gelmektedir. Almanca'da "einführung", İngilizce'de "empath" olarak geçen terim Türkçe'de "empati" yada "duygudaşlık" olarak geçmektedir.

Empati'nin birden çok tanımı yapılmıştır. TDK sözlüğünde empati, kendini duygu ve düşüncede bir başkasının yerine koyabilmek anlamına gelmektedir

(TDK:2016). Dökmen (2013), empatiyi, bir insanın kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını, düşüncelerini doğru biçimde anlaması olarak tanımlanmaktadır. Freud (Akboy ve Baysal: 1994), empatiyi, başkasının ruhsal yaşamını kavramak değil, başka birisinin deneyimleriyle düşünmek, araştırmak ve bulmak olarak tanımlarken, Adler (1993:54), empatiyi başka bir insan gibi görmek/duymak/hissetmek olarak tanımlamıştır. Goleman (1996) ise empatiyi, kendi duygularını tanımak ve yönetmek aynı zamanda başkalarının duygu, istek ve ihtiyaçlarına karşı gösterilen duyarlılık olarak tanımlamaktadır.

Empati, karşısındakinin hislerini sezmek, fikir ve düşüncesini anlamaktır (Cotton: 1992). Bir insan empati kurmaya başladığında, kendi düşüncesini ve yargısını dışarıda bırakarak karşısındaki bireyi hissetmeye, anlamaya, onun penceresinden bakmaya hazır hale gelmektedir (Bellous: 2001). Bu yönüyle de empati, "diğer kişi odaklı olmak"tır (Schultz: 2001). En genel tanımlama ile empati, "kişinin iletişim esnasında, kendisini karşısındakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakarak duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamaya çalışması ve duyarlı bir yaklaşım içinde olması" (Pala, 2008: 14) şeklinde tanımlanmaktadır.

"Empatik anlayış, günlük yaşamın hemen her kesiminde insanları birbirine yaklaştırma, iletişimi kolaylaştırma özelliğine sahiptir. İnsanlar kendileriyle empati kurulduğunda, anlaşıldıklarını ve kendilerine önem verildiğini hissederler" (Yüksel, 2004:343). Empati kurmanın kişiye kazandırdığı bazı avantajlar şöyle sıralanabilir (Stein ve Book: 2003; Salovey ve Mayer: 1990- 1997; Goleman:1996):

- *"Empati ile olumlu bilişsel, ahlaki gelişim şansı artmaktadır.*
- *Ruh sağlığı için empati kurmak önemli bir beceridir.*
- *Empati, olumlu ilişki ve dayanışmayı arttırmaktadır.*
- *Empati, olumlu ilişkiler başlatmakta ve sürdürmekte gereklidir.*
- *Empati, sorun ve çatışmaların çözüme kavuşmasına yardımcı olmaktadır.*
- *Empati ile toplumsal hayatta başarılı olma şansı artmaktadır.*
- *Empati kişinin farklı toplumsal kültüre mensup bireyleri daha kolay anlamasını sağlar"*
- *Empati ile sevgi, saygı, hoşgörü artmaktadır".*

İnsan hayatı, çoğunlukla diğer insanlar ile anlama ve anlaşılma üzerine kurduğu iletişimle var olmakta ve sürmektedir. Sevgi, saygı, anlayış, hoşgörü, anlama ve anlaşılma temelinde bir iletişim sağlamanın yolu da sadece kendimizin değil, karşımızdakinin fikir, düşünce ve inançlarını anlayabilmek veya hissedebilmek ile mümkündür. Bu başarıldığı oranda insanların ilişkileri sürmekte, mutlulukları artmaktadır. Sevgi, saygı ve anlayış için bireylere düşen en önemli görevlerin başında empati kurabilmek gelmektedir. Toplumsal hayatta empati yoksunu bireyler çoğaldıkça çatışma ve problem riski de artmaktadır. Örneğin; sokakta yürüyen yayaların ve araçların engelli bireylere genellikle saygı göstermedikleri bilinmektedir. İnsanların, empati kurmadan yaptıkları bu davranış yüzünden, görme engellilerin hayatını zorlaştırıp, eve kapanmalarına yol açarak onları asosyal bir hayata itebilmektedir. Oysa empatik düşünebilen insan çevresindeki bireylere karşı umarsız kalamamakta, duyarlı

ve hassas davranmaktadır. Birlikte yaşadığı insanlara ve onların haklarına genellikle saygı göstermektedir. Empatik düşünme ile, diğer bireylerin sahip oldukları haklara karşı tamamen bilinçli insanlardan oluşan bir toplum kurmak hayal olabilir ancak, sosyal duyarlılığı gelişmiş bilinçli insanların sayısı artırılabilir. Sosyal, ekonomik, siyasal sorunların giderek arttığı bir dünyada birlikte yaşanan tüm insanlara karşı sosyal duyarlılık gösterebilen insanlara ihtiyaç vardır. Bu noktada empati becerisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Empati kurabilme becerisi, çatışma ve problem çözdüğü gibi etkili sosyal duyarlılık ve toplumsal uzlaşma araçlarından biridir.

2. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemine göre yapılmıştır. Araştırmada durum çalışması (case study) deseni kullanılmıştır. Bilimsel araştırmalarda durum çalışmaları, sosyal bir konu hakkında derinlemesine bilgilerin alınmasını, konunun etraflıca anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle durum çalışması desenine başvurulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunda Batman Üniversitesi Sosyoloji bölümü öğrencileri yer almıştır. Öğrencilere empati çalışması yapılacağı, bir ders boyunca kendilerini görme engelli birinin yerine koymaları istenmiştir. Katılmak istemeyenlerin dersten çıkabilecekleri söylenmiş, kabul edenlerle empati çalışması gerçekleştirilmiştir. Sahiciliği arttırmak için öğrencilerin bir ders boyunca (45 dakika) gözleri kapatılmış, onların bir ders saati boyunca görme engelli birine dönüşmeleri, "o" olmaları istenmiştir. Dersin işlenmesi normal günlerdeki gibi (tahtaya yazı yazma, soru sorma, yoklama kağıdını dolaştırma vb.) işlenmiştir. Ders bitiminde öğrencilerin bir ders boyunca hissettikleri onlardan yazılı olarak (self report) istenmiştir. Toplanan yazılı cevaplar, sosyolojik kategorilere göre 12'şerli gruplar¹ bazında karşılaştırma yapılarak değerlendirilmiştir. Kategoriler oluşturulurken, alanında uzman iki akademisyenden destek alınmış, onların görüş ve önerileri ile son şekli verilmiştir. Söze konu akademisyenlerin dışarıdan yaptığı katkılarıyla araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği artırılmıştır. Kategoriler, yanıtlardaki, kendini görme engelli birinin yerine koyabilme, hayal, his, kelime zenginliği ölçütlerine göre yüksek, orta, düşük şeklinde derecelendirilmiştir. Bu bulgu ve analizler çalışma grubundaki öğrenciler ile sınırlı olup, başka gruplar için genellenebilir değildir.

3. Bulgular

3.1. Cinsiyet Kategorisine İlişkin Bulgular

Tablo 1: Cinsiyete Göre Empatik Düşünme Düzeyine İlişkin Tablo

¹ Araştırmacı, öğrencilerin hem ders hocası hem de ders danışmanı olması nedeniyle onların sosyo-ekonomik düzeyleri, kişilik özellikleri, akademik başarıları, kişisel yaşantıları hakkında ön bilgi sahibidir. Kategorik bazda maksimum 12'şerli gruplar homojenliği sağladığından 12'şerli frekanslar tablolara işlenmiştir.

Cinsiyet kategorisine göre empati seviyesi	Kız		Erkek	
	f	%	f	%
Yüksek	6	50	3	25
Orta	2	16.7	3	25
Düşük	4	33.3	6	50
Toplam	12	100	12	100

Cinsiyet kategorisinde kız öğrencilerin %50, erkek öğrencilerin ise %25 yüksek empati seviyesinde olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, çalışma grubundaki kız öğrencilerin empati kurma becerilerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Farklı araştırmalarda da kadınların erkeklere göre empati kurmada daha başarılı olduğu tespit edilmiştir (Köksal:1997; Yüksel:2004; Yıldırım, 2005:233, Çarıkçı ve Atilla:2009). Önceki yıllarda yapılan araştırma sonuçları ile bu araştırma sonuçları tamamen paraleldir. Kız öğrencilerin empati konusundaki liderlikleri aradan geçen zamana rağmen konumunu korumaktadır. Aşağıda, cinsiyetlere göre öğrencilerin verdiği yanıtlara göre örnekler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu karşılaştırmalar sayesinde, cinsiyetler arası empatik düşünme seviyesinin niteliği daha iyi anlaşılabilir. Örneğin, bir erkek öğrenci "*Ders boyunca pek empati kuramadım, sadece gözlerin değerini düşündüm. Derse odaklanamadım*" açıklaması ile yüksek düzeyde bir empati kurmadığını ifade etmiştir. Erkek öğrencinin açıklaması, yüzeysel ve betimlemeden tamamıyla yoksundur. Freud, (Akboy ve Baysal: 1994) başarılı bir empati kurmayı, başkasının ruhsal yaşamının içine girmek, başka birisinin deneyimleriyle düşünebilmek, ona dair zengin betimlemeler sunabilmek olarak tarif etmektedir. Erkek öğrenciye ait yukarıdaki metin, Freud'un tarif ettiği çerçeveye girmemektedir. Erkek öğrencilerin incelenen öteki cevaplarında da genellikle orta ve düşük düzeyde empati becerisine sahip oldukları anlaşılmış, sıklıkla "*empati kuramadım*", "*sıkıldım*", "*başım ağrıdı*" gibi ifadeler kullandıkları görülmüştür. Bu ifadeler, çalışma grubundaki erkeklerin yüksek düzeyde empati kurmak konusunda genellikle sorunla karşılaştıklarını göstermektedir.

Bir kız öğrenciye ait olan şu ifadelerde sonuçlar farklı çıkmıştır: "*Görme engelli olarak yaşamak gerçekten çok zor. Renksiz ve kapkaranlık bir dünyada yarım saat bile çok zor geçti. Ömrünün sonuna kadar bu şekilde yaşamak çok güç. Bazen çok saçma şeylere takılıp üzüliyoruz ve kendimizdeki zenginlikleri göremeyecek kadar körleşiyoruz. Bugünkü empatiden daha iyi anladım ki asıl körlük bizim içimizde, beynimizde, kalbimizde. Sahip olmadıklarımıza takılıp, sahip olduğumuz bu kadar güzellikleri göremeyecek kadar kör oluyoruz bazen*". Kız öğrencinin "görme engelli olarak yaşamak gerçekten çok zor. Renksiz ve kapkaranlık...ömrünün sonuna kadar bu şekilde yaşamak çok güç..." ifadesine bakıldığında görme engelli birinin dünyasını niteleyici ifadeler, karşılaştırmalar, betimlemeler, zıtlıkları kullanma biçiminde düşünmüş olması, empati konusunda erkek öğrenciye göre daha başarılı olduğunu göstermektedir. Kız öğrenci, "*bugünkü empatiden daha iyi anladım ki ...*" cümlesiyle

de içinde bulunduğu deneyimin empati olduğunun bilincinde ve farkında olduğunu kanıtlamaktadır. Dökmen (2013) kadınların empati kurmak konusundaki başarılarını, erkek egemen toplumda, dayak yemek, azar işitmek, taciz, tecavüz gibi tehlikelere karşı kendilerini koruma yeteneklerinin zaman içinde gelişmesi ile açıklamaktadır. Buna göre, erkeklerin yıkıcı tepkilerinden korunmak için, onlar gibi düşünmek, onların yerine kendilerini koymak, erkeklerin hangi durumda ne tür davranış kalıplarını ortaya koyacaklarını sıklıkla tahmin etmek zorunda kalmak, kadınları daha duyarlı kılmış, empati becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmuş olabilir. Kültürümüzde, erkeklerin duygu ve düşüncelerini genellikle her ortamda rahat ifade ederken, kadınların kendilerini kontrol etmek zorunda kalmış olmalarının zamanla empatik düşünmeyi geliştirmiş olması olasıdır. Empatik düşünmenin cinsler arasında farklı görünüm almasının temelinde sosyolojik faktörlerin etkili olduğu böylece ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin empati kurmakta başarılı olduklarını iddia eden araştırmalar varsa da (Onay, Egüz, Ünal:2015), kadınların empatiyi daha başarılı işe koştukları konusunda kaynaklar anlaşmaktadır. Bununla birlikte erkekler de, empati çalışmaları ile eksikliklerini tamamlayabilir, empatik düşünme becerilerini ilerleterek, geliştirebilirler. Çünkü, "empati kurma bir beceriye dayanan ve zaman içerisinde geliştirilebilir bir özelliktir. Empati kurmayı becerebilmek ise bir süreç sonrasında denemelerle gerçekleşebilir" (Özbek, 2010:585).

3.2. Ekonomik Düzey Kategorisine İlişkin Bulgular

Tablo 2: Ekonomik Duruma Göre Empatik Düşünme Düzeyine İlişkin Tablo

Ekonomik Ölçüte Göre Empati Düzeyleri	Ekonomik Geliri İyi		Ekonomik Geliri Düşük	
	f	%	f	%
Yüksek	7	58.4	4	33.3
Orta	2	16.6	3	25
Düşük	3	25	5	41.7
Toplam	12	100	12	100

Tablo 2'ye göre, ekonomik geliri iyi olan öğrencilerin %58.4'ü, ekonomik geliri düşük olan öğrencilerin ise sadece %33.3'ü yüksek düzeyde empati kurabilmiştir. Bu verilere göre, çalışma grubundaki ailesinin aylık gelir oranı yüksek olan öğrencilerin düşük olanlara göre empati kurmada daha başarılı oldukları söylenebilir de, çok büyük bir farklılık olduğu söylenemez. Ailenin gelir düzeyi ile empati arasında bir ilişki olduğuna dair kesin çizgiler çizmek zordur. Kimi araştırmalar, orta düzey gelire sahip bireylerin daha iyi empati kurduklarını söylerken (Onay, Egüz, Ünal:2015), kimi araştırmalar böyle bir ilişkinin olmadığını söylemektedirler (Çarıkçı ve Atilla:2009:62). Kimi araştırmalar ise gelir düzeyinin empatik düşünmede inkar edilemez etkileri olduğunu

savunmaktadır (Brown, Sauther, Litvay: 2007; Pala:2008) Örneğin, Pala'nın (2008) yaptığı bir araştırmada "ekonomik düzeyi iyi olan öğrencilerin empati kurma düzeyinin anlamlı olarak ekonomik durumu, orta ve kötü olanlara göre, orta olanların da kötü olanlara göre farklı olduğunu göstermektedir" tespitini yaparak ekonomik durum ile empatik düşünme arasında doğru orantı olduğunu savunmuştur. Sonuç olarak genel bir yargıda bulunmak mümkün değilse de, her iki grup arasında empatik düşünmenin niteliği ile ilgili farklılıklar gözlenebilmektedir.

Ekonomik durumu iyi olan bir öğrencinin verdiği yanıt şöyledir: "Her bir duyu organının ne kadar önemli olduğunu ve onları kullanabilmenin dünyanın en zengin insanı olmaktan çok daha güzel olduğunu o an anladım. Gerçek zenginlik sağlıklı olmak olduğunu anladım. Sanki bir duyu organımın işlevi olmadığında, bütün diğer duyu organlarının o organın işlevini görmeye çalıştığını ama başaramadığını anlıyorsun. Bundan sonra engelli arkadaşlarımı daha iyi anlayacağıma eminim". Ekonomik durumu iyi olan bu öğrenci zenginliği ikiye ayırarak mukayese etmiş, "gerçek zenginlik" tanımını empatik çıkarsama ile bulduğunu ifade etmiştir. Öğrenci "her bir duyu organının ne kadar önemli olduğunu ve onları kullanabilmek dünyanın en zengin insanı olmaktan çok daha güzel olduğunu anladım" ifadesi ile maddi zenginliğin değil; zihinsel, ortopedik, işitme, görme vb. engeli olmayanların dünyanın en zengin insanları olduğunu ifade etmesi adeta engelli bireyin duygularının bir tercümesi gibidir. Bunun bilincinde olan söz konusu öğrenci dünyadaki en büyük zenginliğin maddiyat değil sağlık olduğunu vurgulamıştır. En son cümlesinde "bundan sonra engelli arkadaşlarımı daha iyi anlayacağıma eminim" ifadesini kullanmıştır. Öğrenci bu ifadesi ile, empati deneyiminin, üzerinde yarattığı açık etkiyi kabul etmiş ve empati sonucu davranış değişikliğinin gerçekleştiğini açıklama gereğini duymuştur. Bu açıklamalar zengin insanların bencil olduğu, kendilerinden başkalarını düşünmedikleri yönündeki önermelerin doğru olmayabileceğini göstermektedir.

Düşük gelirli bir öğrencinin yanıtı şöyledir: "Görme engellilerin sabırlarına şaşıyorum. Bu duruma nasıl sabredebiliyorlar? Sanki başka bir dünyaymış gibiydi. Rabbime şükürler olsun ki bizim hiç bir şeyimizi eksik etmemiş. Ve rabbime onlara sabır vermesini diliyorum. Gerçekten çok zor". Öğrenci, yeterli empatik betimlemeler yapamamıştır. Öğrenci, kendini, görme engelli birinin yerine, aylık geliri daha iyi olan bir öğrencinin koyduğuna benzer duygu, düşünce ve betimleyici ifadelerle koymakta zorlanmıştır. Düşük gelirli bireylerin, kendi yaşamlarında yoksulluktan kaynaklı yolunda olmayan problemleri varken başka birisinin problem dünyasına girebilmekte zorlanılması tabii bir durum kabul edilmektedir. Fakat bazı araştırmalarda dar gelirli insanların empati konusunda zenginlere göre daha başarılı olduklarını, bunun sebebinin ise diğer insanlara sık sık ihtiyaç duymaları olduğu belirtilmiştir (web 1). Sonuç olarak, iyi geliri olanların mı yoksa geliri düşük olanların mı empati kurmakta daha başarılı olduğu konusu tartışmalı olup, henüz bir görüş birliği oluştuğunu söylemek zordur. Bununla birlikte, bu araştırma sonuçlarına göre, empatik düşünme becerisinde gelir düzeyinin etkisi olmadığını söylemek pek mümkün görünmemektedir.

3.3. Kitap Okuma Kategorisine İlişkin Bulgular

Tablo 3: Kitap Okuma Ölçütüne Göre Empatik Düşünme Düzeyine İlişkin Tablo

Kitap Okuma Ölçütüne Göre Empati Düzeyleri	Düzenli kitap okuyan		Nadiren kitap okuyan	
	f	%	f	%
Yüksek	8	66.7	4	33.3
Orta	2	16.7	2	16.7
Düşük	2	16.6	6	50
Toplam	12	100	12	100

Tablo 3'e göre, çalışma grubundaki düzenli kitap okuyan öğrencilerin %66.7'si, nadiren kitap okuyanların %33.3'ü yüksek düzeyde empati kurabilmiştir. Bu sonuçlara göre, kitap okuma sıklığı arttıkça empati kurma yeteneğinin de arttığı söylenebilir. Pala (2008), Keen, (2006) düzenli kitap okuyanların sosyal farkındalık ve empati düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Salove ve Mayer'de (1990) düzenli kitap okuyanların sosyal farkındalıklarının yüksek olduğunu ileri sürmüştür. Bu araştırma, söze konu araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Düzenli kitap okumak bilişsel becerileri, sosyal ve duygusal zekayı geliştirmektedir. İnsan düşüncesinin sınırlarının gelişmesi, ufkunun açılması, kelime hazinesinin artması, yorum yeteneğinin gelişmesi, analitik düşünmeyi öğrenmesi düzenli kitap okumanın yararları arasındadır. Bunları başaran insanın sosyal duyarlılığı da gelişmektedir.

Aşağıda düzenli kitap okuma alışkanlığı olan ve olmayan iki öğrencinin cevapları bunu adeta özetlemektedir: Düzenli kitap okuma alışkanlığı olmayan öğrenci "*Her insanın 2 dk. ayırabileceği güzel bir deneydi*" şeklinde kısa bir değerlendirmesi söz konusu olmuştur. Nadiren kitap okuyan yukarıdaki öğrencinin yansıtma yapamadığı, sosyal farkındalığı sığ ve yüzeysel bir değerlendirme yaptığı görülmektedir. Empati "yansıtma" olarak anlaşıldığında, diğer kişinin yaşadıklarına değer vermek ve önemsemek anlamına gelir (Özbek, 2010:570). Bu öğrencinin, "yansıtma" yapamadığı görülmekte ve anlaşılmaktadır.

Düzenli kitap okuyan aşağıdaki öğrencinin sosyal farkındalığının yüksek olduğu, "yansıtmayı" kuvvetli şekilde gerçekleştirdiği göze çarpmaktadır: "*Kör oldum bugün ben...Gözlerimi kapattım dünyam kararmadı. Beyaz bir noktaya kaydı beynim. Kulaklarım olandan daha çok duydu. Sesi... Sesi gördüm aslında. Kopukluklar yaşadım beynim arasında. Duygularım, arkasından kopuşlar...Parmak uçlarım ve kulaklarım, gözlerim oldu. Kafamı sıkıyorlardı sanki. Beynim genişledi, büyüdü sanki. Endişe... Her yer aynı... Gözlerimi açtım...Renkler... Duruş...Seslerin tınısı bir ton azaldı tekrardan". Düzenli kitap okuyan bu öğrenci "*kör oldum bugün ben...*" diye başlayan ifadesi ile adeta görme engelli birine dönüştüğünü ifade etmiştir. "*Gözlerimi kapattım dünyam**

kararmadı...Kulaklarım, olandan daha çok duydu. Kulaklarımla hissettim sesi. Sesi gördüm... Parmak uçlarım ve kulaklarım gözlerim oldu. Beynim genişledi, büyüdü sanki...” ifadeleri ile görme engelli birey ile adeta özdeşleşmiştir. Görme engelliler için genellikle dünyanın kararması bir problem alanı olarak görülmemektedir. Onlar genellikle kendi durumlarını kabullenmiş, dünyalarının geniş olduğunu ifade eden bireylerdir (Arslan ve diğerleri:2014). Örneğin yüzlerce insanı sadece ses renginden kolaylıkla ayırt edebilmekte, yüzlerce telefon ve dahili numarayı akıllarında tutabilmektedirler. Öğrenci “*beynim genişledi, büyüdü sanki*” ifadesi ile görme engelli biri gibi düşünmüştür. Öğrencinin, bunu, empatik hayal gücü, sosyal farkındalık, empatik duyarlılık gibi özellikleri olmadan gerçekleştirmesi zor olurdu. Bu becerisinin gelişmesine düzenli kitap okumasının katkı yaptığı söylenebilir.

3.4. Akademik Başarı Kategorisine İlişkin Bulgular:

Tablo 4: Akademik Başarı Ölçütüne Göre Empatik Düşünme Düzeyine İlişkin Tablo

Akademik Başarı Ölçütüne Göre Empati Düzeyleri	Başarılı öğrenciler		Başarısız öğrenciler	
	f	%	f	%
Yüksek	9	75	4	33.3
Orta	2	16.7	3	25
Düşük	1	8.3	5	41.7
Toplam	12	100	12	100

Tablo 4'e göre, çalışma grubundaki başarılı öğrencilerin %75'i, başarısız öğrencilerin ise %33.7'sinin empati düzeyinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre, akademik başarı ile empati kurmak arasında bir bağıntı olduğu anlaşılmıştır. Bonner ve Aspy (1984), ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, akademik başarı ile empati puanları arasında olumlu yönde ilişki bulmuşlardır. Salove ve Mayer'de (1990) bu görüşü savunanlardandır. Her üç araştırma verisinin paralel olması akademik başarı ile empati arasında doğru orantı bulunduğu bulgusunu desteklemektedir. Akademik başarısı yüksek bir öğrenciye ait aşağıdaki yanıtlarda bu paraleldedir. "*Kesinlikle benim için en büyük yan etkisi baş ağrısı oldu. Bir an bayılacak gibi oldum. Gözlerim feci şekilde ağrıdı. İlk başta iyiydi. 10 dakika sonrasında gözlerim kırılıyordu, sanki gözlerimin önünden bir şeyler geçiyordu ama ışık hızıyla...Hayatı bir an siyah beyaz renklerden ibaret zannettim. Bu çok büyük bir deneyim oldu benim için. Şua na görme engelli insanları çok daha iyi anlıyorum. Empati kurmayı biliyorum. Hakikaten de zor bir durum olduğu bilincine vardım". Akademik başarısı yüksek öğrenci, kendini görme engelli birinin yerine koyma denemesinde “*başının ağrıdığını, bayılma noktasına geldiğini, gözlerinin ağrıdığını, dünyasının karardığını*” ifade etmiştir. Aynı öğrenci*

“bu çok büyük bir deneyim oldu benim için. Şu an görme engelli insanları çok daha iyi anlıyorum. Empatiyi kurabiliyorum. Hakikaten de çok zor bir durum olduğu bilincine vardım” ifadeleriyle de yüksek bir empati kurduğunu belirtmiştir.

Akademik başarısı düşük bir öğrenciye ait aşağıdaki yanıtın yüzeysel ve sığ oluşu bunu desteklemektedir. "45 dakika. 45 bin değişik duygu ve düşünce". Öğrencinin, 45 dakikalık empati çalışması sonrasındaki değerlendirmesinin “45 dakika, 45 bin değişik duygu ve düşünce” ifadesi ile empatik düşündüğünü gösteren bir kanıt sunamadığı ortadadır. Bu öğrenci, empati çalışması boyunca bir odaklanma gerçekleştirilememiş, kendisini görme engelli birinin yerine koymakta başarısız olmuştur. Nitekim, öğrenciye “45 bin duygunun 4 ya da 5 tanesini sayabilir misin?” dediğimizde bir cevap alınamamış ve öğrenci “hocam ben doğrusunu söyleyeyim empati kuramadım” demiştir. “Genel de mi kuramazsın yoksa bu derste mi kuramadın”? sorusuna “genelde empati kurmada iyi değilimdir” demiştir. Bu açıklaması da, alttan 3 dersi bulunan, bu döneme ait derslerin de vizelerinden 4’ü zayıf olan bu öğrencinin empati kurabilmekteki başarısızlığını ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak çalışma grubundaki, akademik puanlarına göre başarılı ve başarısız öğrenci grupları karşılaştırıldığında empatik düşünme becerisinin başarılı öğrencilerde daha gelişmiş olduğu görülmüş ve anlaşılmıştır.

3.5. Kişilik Özelliği Kategorisine İlişkin Bulgular:

Tablo 5: Kişilik Özelliği Ölçütüne Göre Empatik Düşünme Düzeyine İlişkin Tablo

Kişilik Özelliği Ölçütüne Göre Empati Düzeyleri	Uzlaşmacı		Çatışmacı	
	f	%	f	%
Yüksek	8	66.7	4	33.3
Orta	2	16.7	2	16.7
Düşük	2	16.6	6	50
Toplam	12	100	12	100

Tablo 5'e göre çalışma grubundaki uzlaşmacı öğrencilerin %66.7'si, çatışmacı kişiliktekilerin de %33.3'ü yüksek empati becerisine sahip oldukları görülmektedir. Pişkin'de (1989), öğrencilerdeki empatik davranış ile çatışma eğilimi arasında negatif bir ilişki olduğunu yaptığı araştırmada açıklamıştır. Epstein ve Brodsky (1993), Goleman'da (1996) bu görüşü savunmaktadırlar. Bu araştırma ile farklı araştırmalar da birbirine paralel sonuçlara varılmıştır. Buna göre empatik düşünme becerisinin uzlaşmacı bireylerde daha gelişkin olduğu ifade edilebilir.

Aşağıda, uzlaşmacı kişilik özelliğine sahip bir öğrenci ile çatışmacı kişilik özelliğine sahip olan başka bir öğrencinin kağıdı mukayese edildiğinde ikisi arasında bariz farklılık olduğu görülebilmektedir. Uzlaşmacı kişilik özelliğine sahip öğrencinin

yanıtı şöyledir: "Gözlerim kapalı olduğu için 45 dakika boyunca baş ağrısı çektim. Sadece gözlerim kapalı olmasına rağmen tüm algılarım kapalıymış gibi hissettim ve dersten verim alamadım. bu deneyimi yaşadığınız için çok teşekkür ederim. Bu sayede görme engelli bir insanın çektiği sıkıntıları 45 dakikalığına bile olsa iliklerime kadar hissettim ve ağlamamak için kendimi zor tuttum. engelli vatandaşların toplumda bir "engelli" olarak değil de bizden biriymiş gibi olduklarını onlara hissettirmek gerekir. Bu engelleri aşmaları, günlük hayatlarını kolaylaştırmaları için onlara yardımcı olmamız gerekiyor. Bu 45 dakikalık deneyim bile çektikleri zorlukları anlamama yardımcı oldu. Hayat boyu unutamayacağım bir deneyim olacak ve bundan sonraki hayatımda artık engelli insanlara daha toleranslı, hoşgörülü davranacağım". Uzlaşmacı kişilik özelliğine sahip olan bu öğrenci, kağıdında "Bu sayede görme engelli bir insanın çektiği sıkıntıları 45 dakikalığına bile olsa iliklerime kadar hissettim ve ağlamamak için kendimi zor tuttum... bu 45 dakikalık deneyim bile çektikleri zorlukları anlamama yardımcı oldu. Hayat boyu unutamayacağım bir deneyim olacak ve bundan sonraki hayatımda artık engelli insanlara daha toleranslı, hoşgörülü davranacağım" ifadesiyle empatik düşünmeyi üst düzeyde başardığını açıklamıştır. Araştırmacılarca, sessiz, sakin, yapıcı bireylerin duygularını daha derin hissettikleri, başka birinin yerine kendilerini kolayca koyabildikleri savunulmuştur (Epstein ve Brodsky: 1993; Goleman: 1996). Bu öğrenci empatik deneyimi "hayatı boyunca unutamayacağı bir deneyim" olarak etmiş ve "bundan sonraki hayatında "artık engelli insanlara daha toleranslı, hoşgörülü davranacağım" diyerek empati sonucu yeni bir öğrenme gerçekleştirmiştir.

Çatışmacı özelliklere sahip öğrencideyse bunlara rastlanmamıştır." Gözlerin benim için ne kadar önemli olduğunu anladım. Dersten hiç bir şey anlamadım. Odaklanamıyordum. Kulaklarım duyuyordu ama aklımda birleştiremiyordum. Sadece başımda bir ağrı olduğunu hissediyordum. Noktanın ya da yazıyı nereye yazacağını bilemiyorsun. Çaba harcıyorsun, hissetmeye çalışıyorsun ama hissedemiyorsun., sinirleniyorsu, sinirden başım ağrıdı. Kendimi boşlukta hissettim". Çatışmacı bir kişilik özelliğine sahip bu öğrencinin "dersten hiçbir şey anlamadım, kulaklarım duyuyordu ama aklımda birleştiremiyordum. Sadece başımda bir ağrı olduğunu hissediyordum. ...Çaba harcıyorsun, hissetmeye çalışıyorsun ama hissedemiyorsun, sinirleniyordum. Sinirden başım ağrıyordu" ifadelerinden bu öğrencinin kendini başkasının yerine koyarken konsantre olamadığı, bunu yapmaya zorlandığında baş ağrısı gibi tepkisel davranışlar oluştuğu, baş etmekte zorlandığı ya da üstesinden gelemediği durumlarda sinirlendiği, çatışmacı bir havaya girdiği anlaşılmaktadır. Bunun sebebi agresif ve yıkıcı kişilik özelliklerine sahip bireylerin genellikle kendilerini başkasının yerine koymakta, kendilerini kontrol altında tutmakta başarısız olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu tip bireyler genellikle duygularını kontrol etmekte zorluk yaşamaktadırlar. Bu nedenle, sık sık pişman olmayacakları kavgalara girebilirler. Karşılarındaki kişiye ciddi zarar verebilir ve bunun sonuçlarından nadiren kendilerini sorumlu tutarlar. Benmerkezci olmaları gibi bir engelleri vardır. Onlara göre tahrikçi ve suçlu sürekli karşı taraftır. Karşı tarafın niçin öyle davrandığı ile pek ilgilenmezler. Çünkü bunu yapacak empatik düşünme becerileri genellikle yeterince gelişmiş değildir.

3.6. Ebeveynlerin İlişki Durumu Kategorisine İlişkin Bulgular

Çalışma grubunda yer alan öğrenciler arasında ebeveynleri boşanmış yalnızca bir öğrenci olduğundan tablo ile karşılaştırma imkanı olmamıştır. Bunun yerine, tekil bir örnek ele alınarak karşılaştırılmıştır. Araştırma verilerine göre ebeveynleri boşanmamış öğrencinin, ebeveynleri boşanmış olan öğrenciye göre empati kurmakta daha başarılı olduğu anlaşılmıştır. Nitekim, Yıldırım'ın (2005) yaptığı bir araştırmada da, evliliği sürdüren bireylerin ve onların aile üyelerinin empatik eğilim puanları boşanmış olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Aşağıda, ebeveynleri boşanmamış bir öğrencinin cevabı incelendiğinde bu durum daha net görülmektedir. "*Görme engelli biri düşündüm. Görme engelli biri sabah nasıl uyanır? Akşam uyurken ertesi sabahı nasıl planlar? Hayalleri nelerdir? Okula nasıl gider? diye düşündüm. Çok zor olduğunu anladım. İyi ki ben, annem, babam, kardeşlerim görme engelli değiliz diye düşündüm*". Bu öğrenci ilk cümlesinde hiçbir zorlanma yaşamadan "*görme engelli biri gibi düşündüm*" ifadesini kullanarak görme engelli birinin "*sabah ve akşamlarını ve kurduğu hayalleri*" geniş bir yelpazeden düşünmüş, hatta okula giden görme engelli biri gibi düşünmeye başlamış ve o öğrencinin yaşayacağı zorlukları ayrıntılı biçimde kurgulayabilmiş, hissedebilmiştir. Görme engelli olmanın zorluklarını hisseden bu öğrenci, ailesini anımsamış, anne/babasının ve kardeşlerinin öyle olmamasına mutlu olduğunu ifade etmiştir.

Ebeveynleri boşanmış bir öğrencinin aşağıdaki yanıtı incelendiğinde empati kurmakta zorlandığı görülmektedir. "*Gözlerim kapalıyken kendimi savunmasız hissettim. Gelecek olan herhangi bir tehlikeye karşı sanki hiçbir şekilde kendimi savunamayacak gibi oldum. Başım ve gözlerin çok ağrıdı. Gözyaşlarım beni o kadar rahatsız etti ki onlardan kurtulmayı istedim. Her bir duyu organın ne kadar kıymetli olduğunu anladım*". Bu öğrenci empati deneyimini açıklarken "*kendimi savunmasız hissettim. Gelecek olan herhangi bir tehlikeye karşı sanki hiçbir şekilde kendimi savunamayacak gibi oldum*" ifadesi ile boşanmış aile çocuklarında sık gözlenen korku, güvensizlik, kaygı duygusuna kapıldığını ifade etmiştir. Ebeveynlerinin boşanmış olması bu öğrencide korku, güvensizlik, kaygı vb. bazı duygulara yol açmış ve empatik düşüncelerinde bu durum "tehlike", "saldırı", "savunmasızlık" gibi ifadeler olarak kendini göstermiştir. Öğrenci, duyduğu korku, güvensizlik, kaygı nedeniyle kendini görme engelli birinin yerine koymakta zorlanmış, bunun sonucunda başı ve gözleri ağrımıştır. Her iki öğrenci kağıdı karşılaştırıldığında, çalışma grubundaki boşanmamış aile çocuklarının boşanmış aile çocuklarına göre empati kurmakta genellikle daha başarılı oldukları söylenebilir.

4. Tartışma ve Sonuç

Sosyoloji, toplumu anlama bilimi demektir. Sosyolog ise toplumsal olgu ve olayların içine nüfuz edebilen, kendini başkalarının yerine koyarak toplumsal olgular

arasındaki neden-sonuç ilişkilerini kavrayabilen, açıklayabilen kişidir. Bir sosyologdan beklenen şey karmaşık sayı ve grafiklerden önce, toplumu oluşturan bireylerin yerine kendini koyabilmesi, onlar gibi düşünmesi/hissetmesi ve bu sayede onların “*niçin başka türlü değil de öyle davrandıklarını*” anlayabilmesidir. Sosyolog, sayı ve grafikleri değil , sayı ve grafiklere konu olan insanların düşünce, fikir, duygu ve davranışlarını anlayan kişidir. Bu yönüyle, her biri sosyolog adayı olan Sosyoloji bölümü öğrencilerinin, kendilerini başkasının yerine koyma noktasında yüksek, orta ve düşük düzeylerde bir başarı gösterdikleri görülmüştür. Mikro düzeyde yapılan bu araştırma, Batman Üniversitesi Sosyoloji bölümü öğrencilerinin empati becerilerinin, ait oldukları sosyal sınıf, sosyal çevre, sosyal durum ve sosyolojiye göre biçim aldığı göstermiştir. Bir başka ifadeyle, onların empatik düşünme becerilerinin sosyolojik nedenlerden etkilendiğini, empati kurma niteliğinin çoğu kez aynı nedenlere bağlı olarak ortak değişme özelliğine sahip olduğunu göstermiştir.

Yine bu araştırma sonuçları, Batman Üniversitesinde Sosyoloji okuyan öğrencilerin yarıya yakın bir kısmının, toplumu daha iyi anlayabilmek için gerekli olan kendini başkalarının yerine koymak konusunda sorunlar yaşadığını gösteriyor. Kendini başkalarının yerine koyamayan bir sosyolog adayından sosyal yaşamı, sosyal anlamı, sosyal davranışı, sosyal tepkiyi anlamasını beklemek çok gerçekçi bir beklenti değildir. Bu nedenle Türk sosyologlarının geleceğin toplumbilimcilerini yetiştirirken onların eksik görünen bu yönlerini iyileştirmeleri için planlar yapması yararlı olabilir.

Sonuç olarak, ait olunan sosyal sınıf, sosyal çevre nasıl olursa olsun, empatik düşünme becerisi bilinç yükseltme faaliyetleriyle belli oranda iyileştirilebilir, geliştirilebilir. İlköğretimden yüksek öğretime kadar kademe kademe verilecek eğitimlerle empatik düşünce aşılabilir. Empatinin önemi ile ilgili televizyon programları, workshoplar, seminerler, tartışma programları, yarışmalar hazırlanabilir. Sosyal, ekonomik, siyasal sorunların giderek arttığı bir dünyada, empati eğitimlerini milli bir görev olarak görmek, gelecekte ülkenin sahibi olacak öğrencilerimizin empati kurabilen birey olmaları için bilinç yükseltme eğitimleri ve bu eğitimlere katılımı teşvik etmek aktüel bir önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Adler, A. (1993). *Psikolojik Aktivite*. (Çev: Belkıs Çorakçı) İstanbul: Say Yayınları.
- Akboy, R. & Baysal, A. (1994). “Eğitim Bilimleri Bölümü Öğrencilerinin Empatik Beceri ve Empatik Eğitim Düzeylerinin Belirlenmesi ve Karşılaştırılması” Adana: Ç.Ü. Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri. Cilt.2.
- Arslan, Y., Şahin, H. M., Gülnar, U., Şahbudak, M. (2015). Görme Engellilerin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorluklar (Batman merkez örneği). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*; Cilt 4 Sayı 2. Ss. 1- 14.
- Bellous, J, B (2001). Considering Empathy Some Preliminary Definition, <http://www.mcmaster.ca/mjtm/bellous1.htm>. (Erişim Tarihi: 01.04.2016).

- Brown, J.A, Sauther, J.A., Littvay, L. (2007). Attitude and Change: Conditioning in the Business School Environment. (Akt. Pala:2008: <http://www.fma.org/SLC/Papers/AttitudeandChange.pdf>. (web erişimli).
- Bonner, T. D. & Aspy, D. N. (1984). A Study of The Relationship Between Student Empathy and GPA. The Journal of Humanistic Education and Development, 22(4). Pp. 149-154.
- Cotton, K. (1992). Developing, Empathy In Children And Youth , Northwest Regional Educational Laboratory.
https://scholar.google.com.tr/scholar?q=Developing%2C+Empathy+In+Children+And+Youth+&btnG=&hl=tr&as_sdt=0%2C5 (Erişim: 01.04.2016).
- Çarıkçı, İ. H., & Atilla, G. (2009). Erillik/Dişillik Boyutunun Empatik Beceri İle İlişkisi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(2). Ss.52.63.
- Dökmen, Ü. (2013). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem yayınları.
- Epstein S. & Brodsky A (1993). You're Smarter Than You Think. New York, Simon, Pp.55.
- Goleman, D.P. (1996), *Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?* İstanbul: Varlık Yayınları.
- Keen,S. (2006). *Empathy and the Novel Member Publications*. Oxford.
- Köksal, A. (1997). “Müzik Eğitimi Alan ve Almayan Ergenlerin Empatik Becerilerinin ve Uyum Düzeylerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Schultz, P. W.(2001). Empathizing With Nature: The Effects Of Perspective Taking On Concern For Environmental Issues.(Statistical Data Included) Journal Of Social Issues, Plenum Publishing Corporation, In Association With The Gale Group And Looksmart.
- Onay,İ. & Eğüz, Ş.&Ünal, A. (2015). Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.8. S: 40. Ss. 564-573.
- Özbek, M. F. (2010). İnsan İlişkilerinde Empatinin Yeri ve Önemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49., Ss: 567-587.
- Pala, A. (2008). Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23). Ss. 13-23.
- Pişkin, M. (1989). Empati, Kaygı ve Çatışma Eğilimi Arasındaki İlişki, *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22 (2). Ss.775-78.
- Salovey, P. & Mayer, J. D. (1990). “Emotional İntelligence İmagination”, *Cognition and Personality*, 9, s. 185- 211.
- Salovey, P. & Mayer, J. D. (1997). “What is Emotional Intelligence?” In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), *Emotional Development and Emotional Intelligence: Implications for Educators*, New York: Basic Books, Pp.3-31.
- Stein, S. J. & Book, H. (2010). *The EQ edge: Emotional İntelligence and Your Success* (Vol. 25). John Wiley & Sons.
- TDK (2016). <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.01.2016).
- Yıldırım, A. (2005). Kişilerin Empatik Eğilimleri İle Boşanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı 22, Ss. 233- 242.

Yüksel, A. (2004). Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2). Ss. 341-354.

Web 1. <http://healthland.time.com/2010/11/24/the-rich-are-different-more-money-less-empathy/> (Erişim

Tarihi: 12.01.2016).